

ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ Р. ДЖОРДАНА «ОКО СВІТУ»: АНТРОПОНІМИ

ONOMASTIC SPACE OF R. JORDAN'S NOVEL "THE EYE OF THE WORLD": ANTHROPONYMS

Гасюк Н.В.,

orcid.org/0000-0003-0546-662X

*доцент кафедри перекладу та філології
Університету Короля Данила*

Пуш О.М.,

orcid.org/0000-0002-2683-6952

*асистент кафедри перекладу та філології
Університету Короля Данила*

У статті досліджуються способи творення та перекладу антропонімів (особисті імена, прізвища, прізвиська, гіпокористики, титули, патроніми) роману Р. Джордана «Око світу». У романі Р. Джордана використовуються сучасна антропонімічна модель, антропонімічна модель монархії Манетерена, антропонімічна модель історичних і міфологічних фігур та антропонімічна модель попередньої епохи. У чотирьох антропонімічних моделях роману Р. Джордана використовуються оригінальні та видозмінені англійські антропоніми. Ці моделі відповідають чотирьом історичним пластам антропонімів вторинного світу Р. Джордана. За способами творення антропоніми роману Р. Джордана «Око світу» можна розділити на чотири види: 1) оригінальне; 2) видозмінене запозичення; 3) із апеллятивів; 4) традиційне ім'я. За методами перекладу антропоніми роману «Око світу» слід розділити на наступні групи: а) транслітерація; б) транскрипція; в) транскрипція за авторськими правилами; г) калька.

Ключові слова: онім, антропонім, видозмінене запозичення, апеллятив, транскрипція, транслітерація, транскрипція за авторськими правилами, калька.

В статье исследуются способы создания и перевода антропонимов (личные имена, фамилии, прозвища, гипокористики, титулы, патронимы) романа Р. Джордана «Глаз мира». В романе Р. Джордана используются современная антропонимическая модель, антропонимическая модель монархии Манетерена, антропонимическая модель исторических и мифологических фигур и антропонимическая модель предыдущей эпохи. В четырех антропонимических моделях романа Р. Джордана используются оригинальные и видоизмененные английские антропонимы. Эти модели соответствуют четырем историческим пластам антропонимов вторичного мира Р. Джордана. По способам создания антропонимы романа Р. Джордана «Глаз мира» можно разделить на четыре вида: 1) оригинальное; 2) видоизмененное заимствование; 3) с апеллятивов; 4) традиционное имя. По методам перевода антропонимы романа «Глаз мира» следует разделить на следующие группы: а) транслитерация; б) транскрипция; в) транскрипция по авторским правилам; г) калька.

Ключевые слова: оним, антропоним, видоизмененное заимствование, апеллятив, транскрипция, транслитерация, транскрипция по авторским правилам, калька.

The article explores ways of creating and translating anthroponyms (personal names, surnames, nicknames, hypochoristics, titles, patronyms) of R. Jordan's novel "The Eye of the World". Modern anthroponymic model, anthroponymic model of the Maneterin monarchy, anthroponymic model of historical and mythological figures and anthroponymic model of the previous era are used in the researched novel. In the four anthroponymic models of R. Jordan's novel, the original and altered English anthroponyms are used. These models correspond to four historical layers of the anthroponyms of the R. Jordana's secondary world. By ways of creating anthroponyms of R. Jordan's novel "The Eye of the World" can be divided into four types: 1) original; 2) modified borrowing; 3) from appellatives; 4) the traditional name. According to the translation methods the anthroponyms should be divided into the following groups: a) transliteration; b) transcription; c) transcription of the author's rules; d) tracing.

Key words: onym, anthroponym, modified borrowing, appellative, transcription, transliteration, transcription by author's rules, tracing.

Постановка проблеми. Онімна лексика є надзвичайно важливою складовою лексичного запасу мови, адже власні імена супроводжують нас усе життя. Оніми можуть нести на собі помітно виражене смислове навантаження, мати незвичайний звуковий образ, володіти прихованим асоціативним фоном. Власні імена завжди надають тексту характерний колорит,

можуть мати особливе значення, в якому концентровано виражена авторська ідея. Власні імена, які в семантичній структурі художнього тексту служать своєрідним «ключем» у розкритті задуму письменника, викликають особливий інтерес у дослідників. Творчість Р. Джордана та його роман «Око світу» слугують тому підтвердженням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Онiми викликали i викликають iнтерес до себе багатьох мовознавцiв, серед яких слiд назвати О. Суперанську (значення iменi та змiст денотата, 1973 р.; ономастичний простiр та еволюцiя iменi, 2007 р.), В. Супрун (коннотативне значення онiма, 1993 р.; поетика онiма та основнi теоретичнi поняття лiтературної ономастологiї, 2000 р.), О. Фoн'якова (специфiчнi функцiї власних iмен у номiнativнiй, сигнiфiкативнiй та коннотативнiй сферах), Ю. Карпенко (лiтературна ономастика), В. Виноградова (переклад онiма в залежностi вiд сфери його iснування, 2001 р.), Д. Ермолович (характеристика номiнativних особливостей онiмiв, 2001 р.; стратегiя формування онiмних вiдповiдникiв, 2005 р.) якi зробили значний внесок у розвиток ономастики.

Об'єктом дослідження є антропонiми (особистi iмена, прiзвища, прiзвиська, гiпокористики, титули, патронiми), використанi Р. Джорданом у романi «Око свiту».

Матеріалом для дослідження слугує роман жанру *eris fantasy* «Око свiту» Р. Джордана мовою оригiналу та переклад твору Т. Велiмєєва та А. Сiзiкова (загальний обсяг – 1 611 сторiнок).

Основною метою статтi є аналіз особливостей перекладу та способiв творення антропонiмiв у художньому тексті порiвняно нового лiтературного жанру фентезi.

Виклад основного матеріалу. Рiзнi розряди онiмної лексики входять до складу лiтературних творiв, вiдiграючи чiльну роль в осмисленнi художнього задуму письменника та iдеї твору. I. Гальперiн зазначає, що органiзуюча роль ономастичного простору в структурi художнього тексту обумовлюється системнiстю цього простору: угрупованням власних назв за лексичним розрядами залежно вiд семантичної функцiї, їх словотворчих особливостей, стилiстичної приналежностi, вiдношенням до категорiї узуальностi, ступенем експресивностi [1, с. 76].

Енциклопедiя лiтературознавчих термiнiв дає визначення жанру фентезi як рiзновиду фантастики: твори, що зображують вигаданi подiї, в яких головну роль вiдiграє iррацiональне, що має мiстичне начало, i свiти, iснування яких не можна пояснити логiчно. В фентезi дiють боги, демони, добрi i злi чарiвники, гноми, велетнi, говорять тварини i предмети, привиди, вампiри, мiфологiчнi та казковi iстоти i тому подiбне» [7, с. 306].

Iмена i назви є невид'ємним елементом форми художнього твору, складовою стилу письменника, одним iз засобiв, що створюють художнiй образ та надають йому особливого шарму. Письменник-

фантаст має бiльше свободи вибору засобiв для вiдтворення фантастичного свiту, а пiд час створення власних назв вiн має можливiсть використовувати прийоми, неприпустимi в реалiстичному творi.

Жанр фентезi отримав найбільшiй розвиток у США, тому для аналізу ми обрали твiр видатного американського письменника Роберта Джордана «Око свiту» (Robert Jordan, "The Eye of the World", 1990), який витримав 13 перевидань тiльки у Великобританiї i США. Ми будемо аналізувати в романi Р. Джордана антропонiми, що є втiленням сучасної моделi найменування, моделi монархiї Манетерена, моделей iсторичних i мiфологiчних фiгур, стародавньої моделi найменування.

Сучасна лiтературна ономастологiя ґрунтується на наступних принципах, вперше виокремлених Ю.А. Карпенко у статтi «Власнi назви в художнiй лiтературi». Лiтературна ономастика вторинна, вона завжди спирається на загальнонародну ономастику з неодмiнним урахуванням дiючих у мовi ономастичних норм. Навiть якщо письменник звертається до ономастичної творчостi, створюючи власнi iмена, вiн використовує вже сформованi моделi мовної ономастичної системи [6, с. 35].

Використання авторами ономастичних моделей i норм має здiйснюватися за принципом впiзнаваностi, ґрунтуватися на об'єктивнiй можливостi онiма в художньому творi спiввiдносити дiю з певним мiсцем, часом, соцiальним середовищем [9, с. 155]. У нереалiстичнiй лiтературi, до якої вiдноситься i фентезi, цей принцип часто порушується: автор може використати метод вiдштовхування, коли конструюються невмотивованi i неiснуючi в iнших ономастичних моделях онiми. При цьому найчастiше формуються новi, авторськi моделi, якi призводять до чiтко узгодженої ономастичної системи [6, с. 35].

Ономастичний простiр художнього тексту можна впорядковувати за рiзними критерiями. Однiєю з найбільш поширених класифiкацiй лiтературних онiмiв є класифiкацiя за типом денотата: антропонiми – iменування дiючих i всiх згадуваних осiб в творi, топонiми – iменування мiсць дiї, урбанонiми – назви згадуваних в тексті населених пунктiв i їх частин, а також зоонiми, хрематонiми, мiфонiми i так далi. Детальний виклад цiєї класифiкацiї мiститься у монографiї О.В. Суперанської [10, с. 141–213].

Центральними (ключовими) елементами ономастичного простору фентезiйного твору є антропонiми: вони вiдрiзняються високою

частотою вживання в розгорнутому тексті; повторенням словесного образу з іменем, збагаченням його контекстуальної семантики і асоціативних зв'язків у різних випадках вживання; участю в словесній багатоплановості тексту.

Антропонімічний простір роману також багатогранний: основу його становить реальний антропонімікон. Однак за цією реальністю існує й інший антропонімічний світ, що відкривається уважному читачеві. В цьому і полягає специфіка антропонімікона, що дозволяє одночасно відобразити і реальний, існуючий світ, і фантастичний, вигаданий, чарівний. Власні імена, що вводяться автором у художні тексти, виконують різні функції. Вони виступають в якості позначення і характеристики героя твору, укладають різноманітні філософські узагальнення, є засобами тимчасової і просторової орієнтації.

Особливістю ономастикону романів еріс fantasy є те, що практично всі імена розумних істот належать людям. Винятком у романі Р. Джордана можна назвати один із центральних персонажів – Loial Лойял, представник раси Ogier Огір, а також троллоки Narg, Narg та the Green Man, Зелена Людина. Герої роману Р. Джордана подорожують по величезному континенту, зустрічаючи на своєму шляху різних людей. Автор наділяє кожен персонаж унікальним іменем, що допомагає читачеві орієнтуватися в сюжеті. Наступна таблиця дає загальну картину досліджуваних антропонімів у романі Р. Джордана:

Антропоніми роману Р. Джордана «Око світу»

Власні імена	Прізвища	Прізвиська	Гіпокористики	Титули	Патроніми
140	59	21	4	2	4

Особисте ім'я – персональне ім'я людини на відміну від прізвища, по батькові, прізвиська [8, с. 68]. Ця група найбільш численна, оскільки найбільш простий спосіб ввести персонаж у розповідь – це наділити його власним іменем. Прикладами власних імен вибірки можуть слугувати чоловічі імена Willim (Віллім), Yurian (Юрієн), Luc (Люк), Logain (Логайн), Lini (Ліні). Зауважимо, що чоловічі імена кількісно переважають над жіночими. У реальному Середньовіччі, так і у вигаданому Середньовіччі вторинних світів фентезі соціально і політично активні переважно чоловіки.

Під прізвищем розуміють успадковане офіційне найменування, яке вказує на прина-

лежність людини до певної родини [8, с. 140]. Разом із власними іменами прізвища становлять більшу частину досліджуваних антропонімів. Стандартною системою найменування представників всіх верств суспільства у романі Р. Джордана є двохкомпонентна схема «ім'я + прізвище», яка по використанню повністю збігається з двох-або трьохкомпонентною англійською системою імен: *Nynaeve al'Meara*, *Ban Crowe*, *Wit Congar*, *Padan Fain*, *Alsbeth Luhhan*, *Martyn Tallanvor*.

Не кожен персонаж досліджуваного твору має прізвисько (тобто додаткове неофіційне ім'я, дане людині оточуючими людьми відповідно до його характерної риси, супутнім його життю обставинам, за будь-якої аналогії та інших мотивів [8, с. 111]). Однак не всі автори вдаються до їх використання для характеристики персонажів. Причина цього полягає в різних підходах авторів до характеристики персонажів. У романі Р. Джордана всі прізвиська належать міфологічним фігурам та історичним особистостям, причому переважають меліоративи: *Alsbet*, *the Queen of All*, *Artur Hawkwing*, *Cowin Fairheart*, *Yurian Stonebow*, *Lew Terin Telamon*, *the Lord of the Dawn* та ін. Пейоративів всього дві одиниці: *Betrayer of Hope*, *Зрадник Надії* (прізвисько одного з великих магів, що здався богу зла), *Kinslayer*, *Вбивця Родичів* (прізвисько Л'юїса Терін Теламона *Lews Therin Telamon*, який у божевіллі вбив усю свою сім'ю).

Також зустрічаються у Р. Джордана два титули. Вони є невід'ємною частиною найменування представників знаті, особливо королів і королев. У романі Р. Джордана королева Андора *Morgase* носить титул *by the Grace of the Light*, *Queen of Andor*, *Protector of the Realm*, *Defender of the People*, *High Seat of the House Trakand*. Виходець із країни *Malkieri*, останній виживший представник її королівської династії, *al'Lan Mandragoran* носить титул *Lord of the Seven Towers*.

Хоча у своєму словнику Н.В. Подольська відносить до патронімів тільки давньоруські імена людини, утворені від імен чи прізвиськ батька або предків по батьківській лінії [8, с. 104], у цьому дослідженні патронім розуміється ширше, без уточнення історичного періоду. Патроніми використовуються не у всіх культурах, вони зустрічаються у Р. Джордана. У книзі Р. Джордана патроніми мають легендарні королі: *al Caar al Thorin*, *Thorin al Toren al Van* та королева: *Eldrene ay Elian ay Carlan*.

У чотирьох антропонімічних моделях роману Р. Джордана використовуються оригінальні та

видозмінені англійські антропоніми. Ці моделі відповідають чотирьом історичним пластам антропонімів вторинного світу Р. Джордана:

а) сучасна описуваним подіям модель найменування як простого люду, так і дворян, що включає особисте ім'я і прізвище: Almen Bunt, Alpert Mull, Gareth Bryne, Elam Dowtry, Alsbet Luhhan, Howal Gode. У сільській місцевості звернення формуються з апелятивом *master* або *mistress* і прізвища: Master Avin, Master Aydaer, Master Grinwell, Master Inlow, Mistress Ayellin, Mistress Barran, Mistress Colder, Mistress Grinwell;

б) стародавні королі та королеви зниклого королівства Manetheren Манетерен, нащадками яких є деякі жителі Дворіччя, носили трикомпонентне ім'я «особисте ім'я + ім'я батька + ім'я діда», в якому зв'язки *al* та *au* слугували для розрізнення чоловіків і жінок: al Saar al Thorin, Eldrene au Eliana Carlan, Thorin al Toren al Van. Пізніше другий компонент імені розвинувся у прізвище виду *al'Vere*, *al'Seen*, *al'Saar*, *al'Thor* безвідносно до статі людини;

в) історичні і міфологічні фігури у творі виступають під іменами, що мають структуру «особисте ім'я + прізвище»: Alsbet, the Queen of All, Mosk the Giant, Yurian Stonevow, Saar One-Hand, Cowin Fairheart, Rogosh Eagle-eye;

г) найбільш древня модель найменування, що бере свій початок ще з попередньої епохи, тобто за три тисячі років до описуваних у романі подій, трьохкомпонентна, і включає два особистих імені, що йдуть одне за одним, та прізвище: Elan Morin Tedronai, Artur Paendrag Tanreall, Lews Therin Telamon. Так звані Відречені the Forsaken, що народилися фактично ще в попередню епоху, також носили подібні імена, але відмовилися від них, прийнявши в якості єдиного імені прізвище стародавньою мовою, яке згодом втратило мотивацію: Aginor, Balthamel, Demandred, Ishamael.

У романі Р. Джордана використовуються сучасна антропонімічна модель, антропонімічна модель монархії Манетерена, антропонімічна модель історичних і міфологічних фігур та антропонімічна модель попередньої епохи.

За способами творення антропоніми роману Р. Джордана «Око світу» можна розділити на чотири види: 1) оригінальне – 158 одиниць (Thane, Тейн – прізвище; Taringail, Тарінгейл – ім'я; Nynaeve, Найнів – ім'я), 2) видозмінене запозичення – 28 одиниць (Thom, Том – ім'я; Mosk the Giant, Велетень Моск – ім'я; Artur Paendrag Tanreall, Артур Пейндрог Танріал – ім'я; Basel, Базел – ім'я), 3) із апелятивів – 20 одиниць (the

Wise Counselor, Мудра Порадниця; the Lord of Dawn, Владар Світанку; the Prince of Morning, Принц Ранку), 4) традиційне ім'я – 5 одиниць (Rowan, Рауен; Hightower, Каланча).

За методами перекладу антропоніми роману «Око світу» слід розділити на наступні групи: а) транслітерація (112 одиниць), б) транскрипція (57 одиниць), в) транскрипція за авторськими правилами (34 одиниці), г) калька (27 одиниць).

Як бачимо із вибірки, метод транслітерації при передачі іншомовних онімів використовується частіше, ніж всі інші методи, оскільки полегшує перекладачеві завдання пошуку формальної відповідності, дозволяючи не замислюватися ні про правильну вимову імені, ні про збереження внутрішньої форми оніма. Транслітерувалися оригінальні імена та прізвища, включаючи і ті антропоніми роману Р. Джордана, для яких відсутнє авторське читання. Прикладом можуть слугувати особисті імена Al Saar al Thorin ал Каар ал Торін, Balwen Балвен, Paitr Пайтр, Floran Флоран, Agys Арис, Bharbo Бхарбо, Clydas Клідас, Galbart Галбарт, Illyrio Іллірію, Jorah Джорак, Perwyn Первін, Arliden Арліден, Deoch Деоч, Feltemi Фелтемі, Lecelte Лекелте, Manet Манет, Savien Савіен; прізвища Forel Форель, Lorch Лорх, Mayel Майел, Mopatis Мопатис, Tunitis Тунітіс, Votyris Вотиріс, Calanthis Калантіс, Jakis Джакіс, Mauthen Маутен, Traliard Траліард; гіпокористики Denn Денн, Ria Піа, Sim Сім, Wil Віл.

Використання транскрибування для створення онімних відповідностей вимагає дотримання ряду умов при перекладі творів жанру *epic fantasy*. Ім'я необхідно передавати з урахуванням національної приналежності його референта – людини. Це правило слід застосовувати дуже обережно, оскільки вимоги оригінальності вторинного світу змушують письменника створювати унікальні власні імена, що гармонійно вписуються в рамки тієї чи іншої вигаданої автором культури. Транскрибування онімів без внутрішньої форми також може бути ускладнене, якщо метою автора була стилізація певної вигаданої мови. При цьому на специфічність фонологічної системи англійської мови накладається специфічність фонологічної системи авторської штучної мови. Найчастіше це виражається нехарактерними для англійської мови дифтонгами або поєднаннями звуків: у Р. Джордана це дифтонг [ae] та поєднання [dh] і [gh].

Транскрибування онімів за авторськими правилами включає використання для побудови перекладених відповідників авторських показань із читання онімів. У додатках до роману

Р. Джордана міститься глосарій, у якому наведено читання найбільш поширених слів. Таким чином, для 63 вигаданих онімів у романі Р. Джордана підбір транскрипційного відповідника значно спрощується. Наведемо приклади, в дужках вказуючи авторське читання оніма: антропонімів Galadedrid Damodred (gah-LAND-eh-drihd ДАНМ-oh-drehd) Галадедрід Дамодред, Nyam Kinch (NY- ahm KINHCH) Хайям Кінч, Egwene al'Vere (eh-GWAIN ahl-VEER) Егвейн ал'Вір.

Калькування онімів, тобто дослівний переклад, зазвичай не зустрічає ніяких труднощів. Калькуванню у романі «Око світу» Р. Джордана піддалися антропоніми з чіткою внутрішньою формою, а це, перш за все, прізвиська та титули. Як приклад, наведемо прізвиська Artur Hawkwing – Артур Яструбине Крило, Balwen Ironhand –

Балвен Залізна Рука, Cowin Fairheart – Ковін Чесне Серце.

Висновки. Підсумовуючи, можемо із впевненістю сказати, що роман жанру *epic fantasy* «Око світу» Р. Джордана є яскравим прикладом використання широкого спектру онімної лексики та може слугувати матеріалом для подальших досліджень у сфері ономастики. Антропоніми, які були об'єктом нашого дослідження, можна розділити за способами творення на оригінальні, видозмінені запозичення, із апелятивів та традиційні імена. Відповідно до способу перекладу, найбільш вживані є транслітерація, транскрипція, транскрипція за авторськими правилами та калька. Наші наступні дослідження стосуватимуться інших видів онімної лексики та їх взаємодії у романі Р. Джордана «Око світу».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – Москва: Едиториал УССР, 2004. – 260 с.
2. Джордан Р. Око світу: фантаст. роман. Пер. з англ. Т. Велімеєва і А. Сізікова. – Москва: АСТ, 2005. – 797 с.
3. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур. Заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода. / Д. И. Ермолович. – Москва: Р. Валент, 2001. – 200 с.
4. Ермолович Д. И. Основания переводоведческой ономастики : дис. докт. фил. наук / Ермолович Д. И. – Москва, 2004. – 317 с.
5. Ермолович Д. И. Имена собственные: теория и практика межязыковой передачи. / Д. И. Ермолович. – Москва: Р. Валент, 2005. – 416 с.
6. Карпенко Ю. А. Имя собственное в художественной литературе / Ю. А. Карпенко. // Филологические науки. – 1986. – № 4. – С. 34–40.
7. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т.2 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К: ВЦ «Академія», 2007. – 624 с. (Енциклопедія ерудита)
8. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – Москва: Наука, 1978. – 198 с.
9. Полякова Н. А. Роль, место и особенности перевода имен собственных в художественном тексте / Н. А. Полякова. // Вестник МГУ. Сер.19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2007. – № 4. – С. 155–163.
10. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – Москва: Наука, 1973. – 366 с.
11. Jordan R. The Eye of the World / Jordan. – London: Orbit, 1990. – 814 с.